

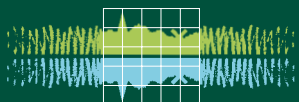
2009

Jaarverslag

➤ Vrijwilligerswerk in Zuid-Holland

- Gevolgen van de Subsidieregeling Landelijk Gebied voor weidevogel- en landschapsvrijwilligers
- Predatie en nestbezoek
- Eerste maatschappelijke stages in 2009 gestart

Landschapsbeheer Zuid-Holland

> Landschapsbeheer Zuid- Holland

> Contactpersonen in de regio

DUIN- EN BOLLENSTREEK, MIDDEN-DELFLAND, LANSINGERLAND

Pieter Balkenende 0182 – 683 654

WIJK EN Wouden,

Christel Snoep 0182 – 683 657

DE VENEN EN BODEGRAVEN

Aletta van der Zijden 0182 – 683 655

ZUID-HOLLANDSE EILANDEN

Marcel Schildwacht 0182 – 683 672

Arjan Gijlstra 0182 – 683 671

ALBLASSERWAARD EN VIJFHEERENLANDEN

Johan Bezemer 0182 – 683 661

Gijsbert Pellikaan 0182 – 683 652

KRIMPENERWAARD, WADDINXVEEN EN ZUIDPLAS

Maurice Kruk 0182 – 683 653

REEUWIJK, GOUDA, BOSKOOP

Debby Gerritsen 0182 – 683 658

DIVERSE PROJECTEN

Tetje Falentijn 0182 – 683 656

Nick Kroese 0182 – 683 667

Erwin Pronk 0182 – 683 673

Wouter Stempher 0182 – 683 650

> Medewerkers

Felix Schrandt	0182 – 686 666	directeur
Nelleke van Bergen	0182 – 683 662	hoofd secretariaat
Joanneke Anker	0182 – 683 666	administratieve ondersteuning
Cocky Koene	0182 – 683 666	administratieve ondersteuning
Cora Hillebrand	0182 – 686 666	administratieve ondersteuning
Bas Looise	0182 – 683 660	financiële administratie
Dorien Wiltjer	0182 – 683 663	communicatie
Sjaak Jongeneel	0182 – 683 666	gereedschapsuitleen

Alle medewerkers hebben een eigen e-mailadres. Dit is als volgt opgebouwd: Voor- en achternaam (tussen de afzonderlijke woorden een punt) @zh.landschapsbeheer.nl Bijvoorbeeld: aletta.van.der.zijden@zh.landschapsbeheer.nl

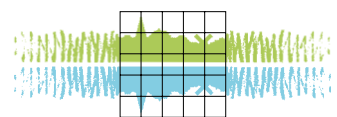
> Colofon

> Eindredactie: Dorien Wiltjer	LANDSCHAPSBEHEER ZUID-HOLLAND
> Foto voorpagina: Ruud van Tol	leplan 35, 2742 ZG Waddinxveen
> Grafisch ontwerp: Michelangela, Utrecht	Telefoon (0182) 683 666
> Druk: Sonodruk, Heino	info@zh.landschapsbeheer.nl
> Oplage: 1.350 ex. ISBN 1385-6774	www.landschapsbeheerzuidholland.nl

FOTO VOORPAGINA: ASTRID KANT

Landschapsbeheer Zuid-
Holland maakt deel uit
van het samenwerkings-
verband Landschapsbeheer.
Het samenwerkingsverband,
bestaande uit provinciale
stichtingen Landschaps-
beheer en Landschapsbeheer
Nederland, stimuleert en
coördineert de actieve zorg
voor het Nederlandse
cultuurlandschap.

Landschapsbeheer Zuid-Holland

➤ Voorwoord

Tijdens het afgelopen seizoen is door de vele vrijwilligersgroepen veel werk verricht. De landschapsvrijwilligers verzorgden talloze bomen, struiken en bossen. Door de weidevogelvrijwilligers en veehouders is hard gewerkt aan de bescherming van de weidevogels. Wanneer we alle uren zouden omrekenen naar harde euro's, dan zou het om een kapitaal bedrag gaan. Gelukkig werkt u als vrijwilliger niet voor het geld, maar verdient u uw inzet terug op een andere manier. Iedereen heeft zijn eigen motieven om als vrijwilliger actief te zijn; voldoening halen uit nuttig werk, lekker buiten bezig zijn, een gemakkelijke manier om aan open haard hout te komen of om sociale contacten op te doen.

Landschapsbeheer Zuid-Holland is 30 jaar geleden voortgekomen uit het vrijwilligerswerk voor natuur en landschap en zal zich ook in de toekomst sterk blijven maken voor de ondersteuning van vrijwilligers. Wij zien het als onze taak om u te helpen bij het uitvoeren van het werk en daarom bieden we onder andere cursussen, verzekeringen en gereedschapsuitleen aan. Om u zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen, horen wij altijd graag uw mening en/of wensen. U kunt hiervoor contact opnemen met uw contactpersoon in de regio, zie hiervoor de lijst op pagina 2. We willen de komende tijd meer betekenen voor de soortenvrijwilligers en nodigen hen daarom van harte uit te reageren.

Om onze waardering voor uw werk te kunnen uitspreken, organiseren wij in 2010 een provinciale vrijwilligerswerkdag voor alle vrijwilligers op de zaterdag in maart. Dit jaar zijn we te gast in Natuurgebied Rietputten onder de rook van Vlaardingen. Op deze dag zijn alle landschapsvrijwilligers en alle weidevogelvrijwilligers welkom! Ik hoop u daar in groten getale te mogen verwelkomen.

Felix Schrandt

➤ Inhoud

- 4 ➤ Nieuwe provinciale subsidieregeling
Gevolgen van de Subsidieregeling Landelijk Gebied voor weidevogel- en landschapsvrijwilligers.
- 5 ➤ Ringen van gruttokuikens in de Vijfheerenlanden
- 6 ➤ Resultaten weidevogelbescherming
In 2009 lichte daling gevonden grutto's, aantal kievitnesten niet verder gedaald
- 8 ➤ Nieuws uit de regio
De weidevogelgroepen uitgelicht
- 11 ➤ Nieuwe gedragscode
Predatie en nestbezoek
- 12 ➤ Landschapsvrijwilligerswerk op de kaart
- 13 ➤ Resultaat van inspanning door 1133 vrijwilligers
Landschapsvrijwilligers seizoen 2008-2009
- 14 ➤ Maatschappelijke stages
Eerste maatschappelijke stages in 2009 gestart
- 15 ➤ Publicaties
- 15 ➤ Agenda
- 16 ➤ Advertentie uitnodiging 4e provinciale werkdag

➤ Nieuwe provinciale subsidieregeling

Door Aletta van der Zijden en Maurice Kruk

Gevolgen van de Subsidieregeling Landelijk Gebied voor weidevogel- en landschapsvrijwilligers

De nieuwe Subsidieregeling Landelijk Gebied heeft gevolgen voor de werkzaamheden van vrijwilligers die werkzaam zijn in het landschap. Hieronder vindt u een overzicht van de gevolgen voor de landschaps- en weidevogelvrijwilligers. Voor de landschapsvrijwilligers betekent het dat sommige elementen niet meer onder de subsidieregeling vallen. Dit kan van invloed zijn op de inkomsten van de vrijwilligersgroep. De weidevogelvrijwilligers krijgen in veel gevallen te maken met uitbreiding van het aantal percelen met een uitgestelde maaidatum. Daarnaast zijn er agrariërs die voorheen voor subsidie in aanmerking kwamen en deze nu niet meer aan kunnen vragen of niet meer willen aanvragen omdat de eisen strenger zijn geworden.

Wat betekenen de Subsidieregeling Natuur en Landschap en de Subsidieregeling Landelijk Gebied voor de landschapsvrijwilligers?

Op dit moment maken sommige landschapsvrijwilligers als gemachtigde voor de grondgebruiker gebruik van de PSAN (provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer) en de SOL (Stimuleringsregeling Onderhoud Landschapselementen). Zij ontvangen daarmee subsidie voor het onderhoud aan diverse landschapselementen. In het zogenaamde natuurbeheerplan van de provincie Zuid-Holland staat welk soort elementen onder de subsidies kunnen vallen en in welke gebieden de regeling wordt opengesteld voor welk soort elementen. In zogenaamde actieve wervingsgebieden (Krimpenerwaard, Eiland van Dorcht, Zuidplas) kunnen agrariërs bijvoorbeeld geen gebruik maken van de genoemde subsidieregelingen voor onderhoud van landschapselementen. In de nieuwe regelingen vallen ook slechts een beperkt aantal categorieën landschapselementen, het element natuurvriendelijke oevers is bijvoorbeeld niet opengesteld.

Elementen die zijn gelegen op agrarische gronden en buiten het erf komen in principe in aanmerking voor de SNL. Elementen

van particulieren en elementen die zijn gelegen op erven komen in principe terecht in de SLG.

Voor 2010 kan alleen voor die elementen die nu al in de PSAN regeling zitten opnieuw subsidie worden aangevraagd voor de SNL (zogenaamde continueringaanvragen). Hierbij geldt een drempel: er

moet minimaal voor € 200,- subsidie worden aangevraagd.

Er gelden dus heel wat selectiecriteria om te bepalen of een element in aanmerking komt voor een subsidie en zo ja in welke regeling het dan valt. Elementen die voorheen zijn gesubsidieerd kunnen daardoor buiten de boot vallen. Dit kan consequenties hebben voor de vrijwilligersgroepen qua inkomsten, of ze nu rechtstreeks als gemachtigde optreden of indirect, wanneer de grondgebruiker subsidie doorsluisst naar de groep.

Subsidieregeling Natuur en Landschap: gebiedsgerichte aanpak van weidevogelbeheer en de gevolgen voor de vrijwillige weidevogelbescherming.

In het jaarverslag van 2008 kondigden wij aan dat de nieuwe subsidieregeling een gebiedsgerichte benadering zou hebben.

➤ Geriefbosje bij zonsondergang

FOTO: WOUTER STEMPEHER

De meeste agrarische natuurverenigingen hebben het aflopende contract verlengd en zijn daarbij voortvarend aan de slag gegaan met het opstellen van gebiedsvisies.

De Subsidieregeling Natuur en Landschap is tot stand gekomen dankzij de vele ervaringen die inmiddels zijn opgedaan met de proefprojecten in het kader van "Nederland Weidevogelrijk". Een aantal van deze projecten heeft plaatsgevonden in Zuid-Holland. De aandacht richtte zich daarbij op zowel het uitkomen van de weidevogelnesten, als op de overleving van de jonge weidevogels. Met name het massaal maaien is een probleem voor gruttokuikens. Niet alleen is er een tekort aan voedsel omdat zij kleine insecten uit het gras eten, ook ontstaan er grote vlaktes met zeer kort gras, waarin zij gemakkelijk ten prooi vallen aan predatoren. Kruidenrijk grasland, dat minder snel groeit en een meer open grasmat oplevert, blijkt voor gruttokuikens ideaal. Hoewel dit type grasland in agrarisch gebied wel voorkomt, is het schaars aanwezig.

Nieuw natuurgebiedsplan en gebiedscontracten

Aan de nieuwe overeenkomsten voor agrarisch natuurbeheer ligt een nieuw natuurgebiedsplan ten grondslag, dat is opgesteld door de Provincie Zuid-Holland. Bij de ontwikkeling van dit nieuwe beleidsdocument

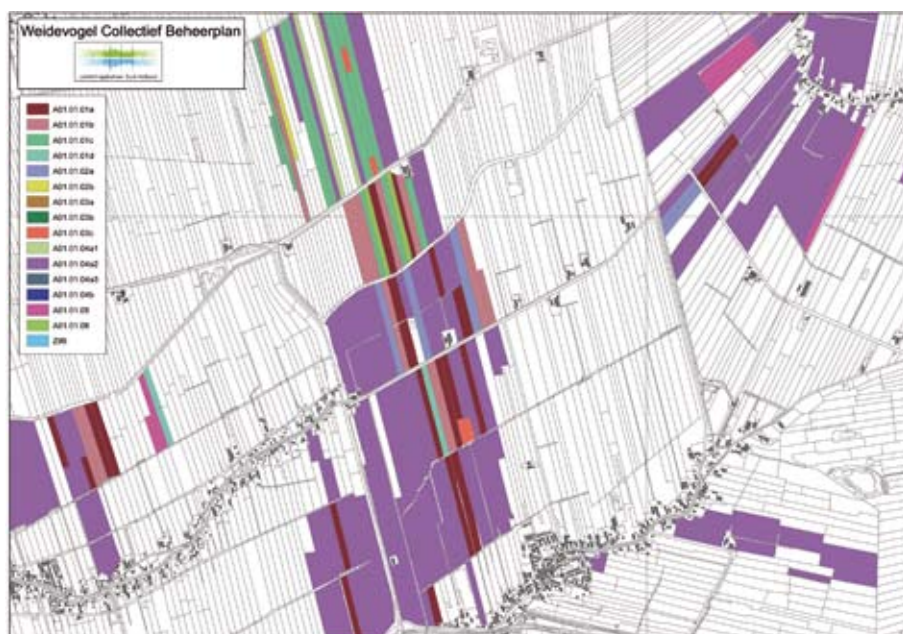
zijn Landschapsbeheer Zuid-Holland en de agrarische natuurverenigingen direct betrokken geweest om gebiedskennis en inhoudelijke kennis in te brengen. Per aangesloten gebied kan een contract voor weidevogelbeheer worden afgesloten. Zo'n gebied moet een eenheid zijn, in die zin dat het niet doorsneden wordt door onneembare barrières voor weidevogels met hun jongen. Voorbeelden daarvan zijn: brede wegen (meer dan 7 meter breed), brede watergangen (meer dan 10 meter breed) en bomenrijen. Binnen elk deelgebied moeten voldoende contracten voor zwaar beheer (zie hieronder) worden afgesloten. Gebieden met een te lage dichtheid aan weidevogels (minder dan 10 broedpaar grutto per 100 hectare) als doelstelling zijn uitgesloten van contracten voor het weidevogelbeheer. In elke regio is door de provincie een gebiedscoördinator aangewezen. Dit kan een agrarische natuurvereniging zijn (bijvoorbeeld ANV Weidehof in de Krimpenerwaard) of een groep van agrarische natuurverenigingen (bijvoorbeeld Santvoorde, Wijk en Wouden en VAN Ade). De gebiedscoördinator is verantwoordelijk voor het juiste mozaïek. Het was een enorme opgave om voor eind december 2009 alle contracten aan te melden. In de meeste gebieden zijn de contactpersonen van de weidevogelvrijwilligersgroepen betrokken geweest om gebiedskennis in te brengen.

Contracten weidevogelbeheer

Voor het weidevogelbeheer is de belangrijkste wijziging ten opzichte van het voorgaande beleid dat voldoende kuikenland aanwezig moet zijn voor de grutto om voor subsidie in aanmerking te komen. In principe moet voor elk gruttobroedpaar 1,4 hectare kuikenland aanwezig zijn. Als kuikenland komen percelen in aanmerking met uitgestelde maaidatum (1, 8 en 15 juni), percelen met later gemaaide kuikenstroken van 6 tot 12 meter breed (voorheen vluchtheuvels) en botanische randen van 2 meter die pas na 1 juni worden gemaaid, evenals zogenaamde voorweidepercelen (vee inscharen tot bijvoorbeeld 1 mei, en vervolgens dicht tot 15 juni) en percelen met extensief weiden. Er is sprake van een wegingsfactor. Dat wil zeggen dat bijvoorbeeld 1,0 hectare 15 juni land mag meetellen voor 1,4 hectare kuikenland, terwijl voorweiden een factor 0,8 heeft. Per (deel) gebied kan voor een hoger of lager doel worden gekozen, afhankelijk van de dichtheid van het aantal weidevogels. Minimale voorwaarde is 10 broedpaar grutto per 100 hectare en 50 broedpaar weidevogels totaal. Er kan worden gekozen voor een hogere doelstelling, bijvoorbeeld 15 broedpaar grutto per 100 hectare (75 broedpaar totaal). Dan moet het aantal hectares zwaar beheer ook evenredig hoger zijn. Bij een bedrijf van 50 hectare gaat het dan dus om $1,4 \times 10 \times 0,5 = 7$ hectare kuikenland bij een dichtheid van 10 broedpaar grutto. Gebieden met een lagere dichtheid dan 10 broedpaar grutto per 100 hectare en gebieden waar het aantal van 1,5 hectare zwaar beheer per broedpaar grutto niet wordt gehaald kunnen geen contract afsluiten. Bedrijven die liggen in een gebied waar de contracten worden afgesloten kunnen tevens een contract voor nestbescherming afsluiten. Voorwaarde is wel dat er per nest een enclave van 50 vierkante meter blijft staan na het maaien.

Wat betekent dit voor de weidevogelvrijwilligers?

Voor de vrijwilliger is het belangrijk om te weten dat meestal meer maaidatumcontracten op het bedrijf zijn afgesloten dan voorheen. Vraag dit dus aan het begin van het seizoen en teken de percelen met con-

Collectief Weidevogelplan polder Noordzijde

ILLUSTRATIE: ARIAN GIJLSTRA

➤ Vluchtstrook voor kuikens

FOTO: ASTRID KANT

tracten aan op de bedrijfskaart. Volgens de gedragscode zal in de regel op deze percelen niet naar nesten mogen worden gezocht, omdat de nesten niet aan agrarische werkzaamheden worden blootgesteld. Als de percelen op de juiste plaats, namelijk op een weidevogelrijk gedeelte van het bedrijf zijn gelegen, zullen er minder nesten worden gevonden. Ook kan het zijn dat een boer geen weidevogelcontract heeft. De reden kan zijn dat er te weinig weidevogels broeden, of dat het in dat gebied niet is gelukt om voldoende zwaar beheer te realiseren. Het kan ook komen doordat de dichtheid van de weidevogels zo laag is, dat het afsluiten van contracten niet is toegestaan. Wij verwachten dat vrijwilligers in bovengenoemde gevallen gewoon welkom zijn op hun bedrijf. Mochten er zich problemen voordoen, neem dan contact op met de contactpersoon van de weidevogelgroep.

Monitoren van maaidatumpercelen

Vanuit de vrijwilligersgroepen is de wens geuit om te monitoren in de maaidatumpercelen. Hiervoor zijn de volgende argumenten naar voren gekomen:

1. Op bedrijfsniveau is het van belang om te weten of het perceel met zwaar beheer op de juiste plaats is gelegen, oftewel, of het gebruikt wordt door weidevogels om te nestelen of om te verblijven met hun jongen. In het kader van het gebiedscontract is dit zeer zinvolle informatie.
2. De vrijwilliger kan de agrariër informeren of er nog nesten in het stuk zitten vlak

voor het maaien, zodat die nesten nog beschermd kunnen worden, of dat het maaien nog even kan worden uitgesteld. In een aantal gevallen is hiervoor vanuit de agrarische natuurvereniging aanvullend budget aanwezig.

3. In geval van aanwezigheid van veel vogels met jongen kunnen de volgende maatregelen worden genomen ter bescherming:
 - a. Het maaien nog even uitstellen (zie boven)
 - b. Vogels met jongen verjagen naar andere percelen met behulp van stokken met plastic zakken.
4. Het "weidevogelplaatje" van het bedrijf wordt meer compleet. Landschapsbeheer Zuid-Holland is in overleg met SOVON - Stichting Vogel-Onderzoek Nederland en Landschapsbeheer Nederland om nog voor de start van het seizoen 2010 een zinvolle methode te ontwikkelen. Wij zullen u hierover nader informeren zodra meer is bekend.

➤ Verjagen met behulp van plastic zakken

FOTO: ASTRID KANT

Ringen van gruttokuikens in de Vijfheerenlanden

Tijdens het voorjaar van 2009 ringde Astrid Kant grutto's op het land van boeren in de Vijfheerenlanden. Met een vergunning van het Vogeltrekstation Arnhem ringde Astrid 30 grutto's, waaronder 14 grote kuikens. Ze kregen kleurringen aan het bovenbeen met verschillende kleurcombinaties. Door het ringen van pasgeboren gruttokuikens is het mogelijk om te onderzoeken hoe de eerste periode in het leven van de jonge vogels verloopt. Astrid: "Gelukkig waren de boeren enthousiast. Ze vonden zelfs grote kuikens voor me of brachten me met de trekker naar ze toe." Het resultaat van het ringen was al na een paar weken zichtbaar. Een kuiken van twee weken oud op het moment dat het een ring om kreeg op het land van een boer vlakbij Leerdam, werd gesignaleerd in de Groene Jonker, een plasdras vlak bij Nieuwkoop. Het vogeltje werd door verschillende waarnemers gemeld. Het toont aan dat door kleine hulpmiddelen toe te passen het mogelijk is kuikens te laten opgroeien binnen moderne landbouw. De boer van het land waar de vogel werd aangetroffen maait vroeg in het seizoen, maar laat grote stukken ongemaaid gras staan.

Astrid: "Bravo boer! Mocht u een gekleurde vogel aantreffen, wilt u zo vriendelijk zijn aan mij door te geven waar en wanneer de vogel is aangetroffen? Terugmeldingen zijn voor het onderzoek erg belangrijk. Alvast bedankt!"

Meldingen kunnen worden doorgegeven aan xxxxx

Resultaten weidevogelbescherming

door Aletta van der Zijden

In 2009 lichte daling gevonden gruttonesten, aantal Kievitsnesten niet verder gedaald

Na de afname in 2008 lijkt het aantal gevonden Kievitsnesten in 2009 weer stabiel. De dichtheden halen het echter niet bij 2006 en 2007. Hoewel de grutto in 2008 een herstel vertoonde, is er in 2009 weer een lichte achteruitgang. De scholekster lijkt een licht herstel te vertonen. Bij de nieuwe subsidieregeling wordt vooral in de weidevogelrijke polders ingezet op meer zwaar beheer, waaronder late maaidata. Hopelijk wordt hierdoor de zorgwekkende, landelijke achteruitgang van met name de grutto verminderd.

Het weer

Na 2007 kende 2009 het zachtste voorjaar sinds 1901. Het was veel zonniger, droger en warmer dan we gewend zijn. In april was de gemiddelde maandtemperatuur 12,2 °C terwijl dat normaal 8,3 °C is. Toch was de droogte minder extreem dan in 2007, toen de bovenlaag van de graslanden in extreme mate uitdroogde. De grutto kwam dankzij de gunstige weersomstandigheden vroeg tot broeden: de datum waarop 50% van de legfels uit was lag 4 dagen vroeger dan in 2008.

Dankzij het zorgvuldig invoeren van data van nestgegevens kon in de afgelopen jaren berekend worden wanneer 50% van de gruttonesten uit was. Hieronder volgt een overzichtje van de afgelopen jaren:

2004	2 mei
2005	4 mei
2006	12 mei
2007	8 mei
2008	8 mei
2009	4 mei

Uitkomstdatum belangrijk voor juist beheer en berekenen uitkomstsucces

Het registreren van data is belangrijk voor het vaststellen van het bruto territoriaal succes in de gebieden waar zogenaamd alarmtellingen worden gedaan. Dit zijn tellingen waarbij in vijf rondes, op afgesproken momenten met tussenpozen van 14 dagen, gedragingen van weidevogels

worden geregistreerd. Het aantal broedparen en het aantal vogels met jongen vormt de basis voor de berekening van het broedsucces. In 2009 waren er vijf gebieden waar alarmtellingen werden uitgevoerd. Op vijf van tevoren afgesproken teldata, steeds met twee weken verschil, worden tellingen gedaan van broedparen en alarmerende vogels. Daarnaast wordt de grasland-situatie genoteerd. Bijvoorbeeld: ongemeaid kort gras, ongemeaid lang gras, beweid, gemaaid, hergroei, gemaaid met kuikenstroken, enzovoort. Niet alleen kan worden geconcludeerd hoe succesvol de grutto heeft gebroed, er kan ook uit worden opgemaakt in welk type grasland de meeste weidevogels zich bevinden. Bijgevoegd kaartje is een voorbeeld van de uitwerking van de resultaten van een teldag in de Klaas Engelbrechtspolder te Schipluiden. De afgelopen jaren vonden de tellingen plaats in het kader van het project "Neder-

land Weidevogelrijk". Inmiddels is een waardevolle reeks gegevens voorhanden. Landschapsbeheer Zuid-Holland zal de betreffende telgebieden in elk geval in 2010 blijven ondersteunen in de organisatie en het uitwerken van de gegevens.

Het eerste Kievitsei en eerste grutto-ei

Een ervaren weidevogelbeschermer gaat niet zomaar naar nesten zoeken, maar komt pas in actie als met de boer is besproken welke werkzaamheden gaan plaatsvinden waardoor actieve bescherming noodzakelijk is. Toch blijft het vinden van het eerste Kievitsnest een bijzonder moment. Het eerste Kievitsnest met drie eieren in Zuid-Holland werd gevonden op woensdag 11 maart door de weidevogelvrijwilligers Arie van Zwieten en Ton van Elst van de vrijwillige weidevogelgroep Driebruggen bij de familie Verweij aan het Laageinde in Driebruggen. In 2008 werd het eerste Kievitsei op 7 maart gevonden. Het eerste gruttonest (2 eieren) werd gemeld op 27 maart door veehouder Quno Onderwater in de Grootte Westeindse Polder te Zoeterwoude.

Op de site van Landschapsbeheer Zuid-Holland www.landschapsbeheerzuidholland.nl kunt u nalezen op welke wijze u in 2010 het eerste ei kunt melden.

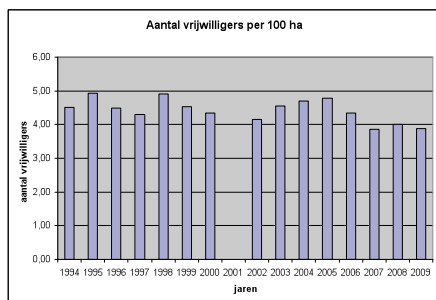

Het eerste Kievitsei in Driebruggen

FOTO: ALETTA VAN DER ZIJDEN

Omvang en resultaten

Het aantal agrariërs en het aantal hectares waarop in 2009 aan vrijwillige weidevogelbescherming werd gedaan, nam iets af ten opzichte van 2008; van 20.413 hectare naar 19.933 hectare. Ook het aantal vrijwilligers en boeren nam iets af. In de onderstaande grafiek staat het aantal vrijwilligers dat actief is per 100 hectare. Dit aantal is door de jaren heen redelijk stabiel gebleven. Wel moet ermee rekening worden gehouden dat niet op alle bedrijven vrijwilligers lopen, en dat door boeren zelf verzamelde gegevens eveneens zijn opgenomen in de resultaten.

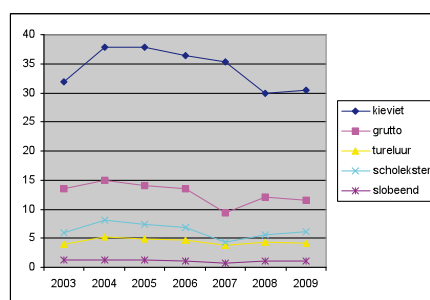
Het aantal gevonden nesten van de belangrijkste weidevogels (zonder meerkoet en wilde eend) bedroeg 12.378. Vorig jaar was dat aantal 13.392. Deze afname wordt gedeeltelijk veroorzaakt door het feit dat de gegevens uit Nieuwerkerk niet zijn binnengekomen, en de gegevens uit Zoeterwoude en Nieuwkoop niet allemaal zijn ingevoerd. Bij Nieuwkoop zijn de nesten op bedrijven waar geen lotgevallen zijn vermeld niet meegenomen.

Dichtheden

In onderstaande tabel zijn de aantallen gevonden nesten omgerekend naar dichtheden per 100 hectare, gecorrigeerd voor vervollegsels. Na een afname van het aantal gevonden Kievitsnesten in 2008 lijkt dit aantal nu weer stabiel. Het aantal haalt echter niet meer de dichtheden van 2006 en 2007. Hoewel de grutto in 2008 een herstel vertoonde, is in 2009 weer een lichte achteruitgang zichtbaar. De lage aantallen in 2007 werden vrijwel zeker veroorzaakt door het extreem droge voorjaar van 2007. Veel vrijwilligers signaleren dat de grutto's in sommige gebieden bijna verdwijnen, ter-

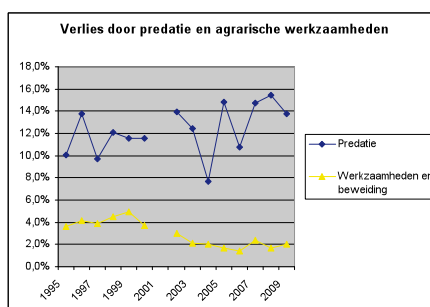
soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
kieviet	31,9	37,9	37,9	36,4	35,3	29,9	30,5
grutto	13,6	15,0	14,0	13,5	9,4	12,1	11,5
tureluur	4,0	5,2	4,8	4,6	3,7	4,4	4,2
scholekster	5,9	8,1	7,4	6,8	4,3	5,6	6,2
slobeend	1,3	1,2	1,2	1,1	0,7	1,0	1,1

wijl in andere gebieden de dichtheden juist toenemen. De scholekster lijkt een licht herstel te vertonen.

Uitkomstresultaten

Van de gevonden nesten van de weidevogels kwam 76% uit. De predatie was met 13,8% iets lager dan vorig jaar (15,4%). Dit is landelijk nog steeds een laag percentage. De predatie kan per gebied sterk verschillen. Er zijn dit jaar drie groepen die te maken hebben met een aandeel predatie van meer dan 20%, vorig jaar waren dat vijf groepen. Het betreft Santvoorde,, Schieveen en Schipluiden. Vorig jaar waren er drie groepen met een predatie van meer dan 30%. Dit jaar was dat bij geen van de groepen het geval. Zowel bij de groep Schipluiden als de groep Schieveen werd het zoekgedrag zodanig aangepast dat het nestbezoek tot een minimum werd beperkt. Waarschijnlijk komt het hoge percentage verlies voor rekening van grondpredatoren als de vos. In bijgevoegde grafiek is te zien dat het percentage predatie per jaar relatief sterk

kan wisselen. Het verlies door agrarische werkzaamheden (werkzaamheden en beweiding) is laag, namelijk 2,1%. Dat aantal is ten opzichte van ongeveer 10 jaar geleden afgenomen. Dat heeft wellicht te maken met ervaring van de veehouder en de verbeterde communicatie tussen veehouder en vrijwilliger.

Nestbescherming

In totaal werden er 3034 nesten actief beschermd. Daarvan kwam 76% uit. Dat was vergelijkbaar met voorgaande jaren. De verdeling over de maatregelen was als volgt:

Omheenmaaien	73% uit
Beweiding	75% uit (kieviet 73% uit, grutto 71% uit)
Ploegen/eggen	79% uit
Zaaien/poten	84% uit
Gewasbescherming	92% uit

Cursussen

In 2009 werden drie cursussen georganiseerd, één basiscursus in Bodegraven, één cursus broedvogelmonitoring in de Bollenstreek en één cursus speciaal voor gegevensverwerkers in Waddinxveen. De cursussen voor 2010 staan vermeld in de kalender verderop in dit verslag.

➤ Nieuws uit de regio

De weidevogelgroepen uitgelicht

Alblasserwaard

Na de dip van 2008 steeg het aantal hectare waarop naar nesten werd gezocht, maar het aantal gevonden nesten daalde licht. De predatie bleef laag, namelijk 10% van het aantal gevonden nesten met bekend uitkomstresultaat. Dit jaar zijn 531 grut-tonesten geteld. Het aantal Kievitsnesten was duidelijk lager, terwijl de tureluur al jaren rond de 100 nesten zit.

De eerste Kievitsnesten werden weer in polder Botersloot gevonden. Dankzij de inzet van vrijwilligers zijn vijf alarmtellingen in polder Noordzijde uitgevoerd. De boeren die meededen met het project Nederland Weidevogelrijk werden ondersteund bij het weidevogelbeheer.

Er werd vroeg en massaal gemaaid met kale polders tot gevolg. Een opsteker was dat enkele nieuwe vrijwilligers zich hadden aangemeld. Zij werden begeleid bij het zoeken, evenals twee leerlingen van het Wellantcollege. Het was verrassend hoe snel zij de nesten op maisland zelf konden vinden!

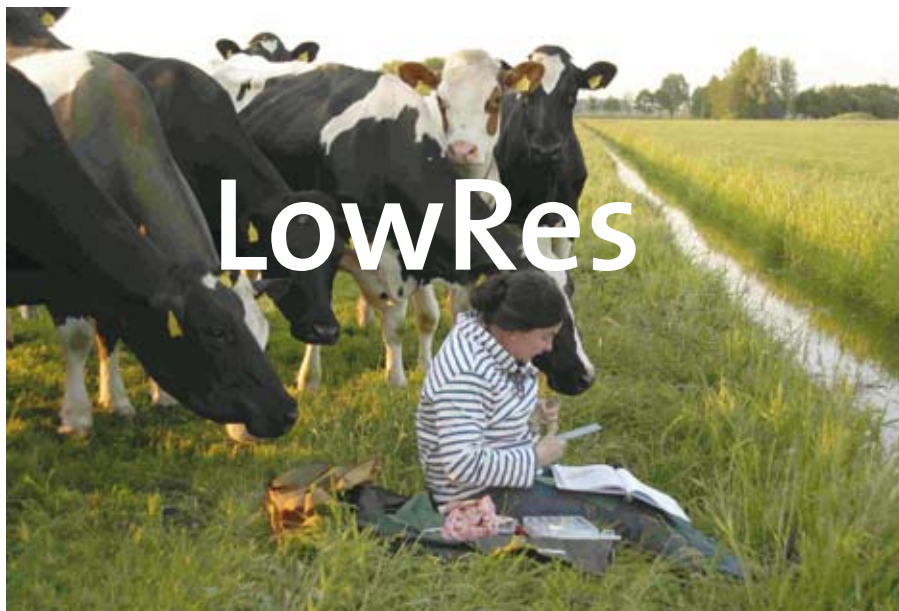
Bodegraven

Het was een geweldig jaar voor de zwarte stern, waarvan maar liefst 42 nesten zijn geteld. De kolonie bij de familie Stolwijk aan de Meije haalde zelfs de krant. Op dit bedrijf werden enkele volwassen vogels geringd door zwarte sternspecialist Jan van der Winden. Maar ook bij enkele bedrijven langs de Oude Rijn waren de sterns dit jaar weer terug.

Het uitkomstresultaat van het totaal aan weidevogels was dit jaar 74%, dat was iets minder dan de 80% van vorig jaar. Dit kwam vooral door de verhoogde predatie, die steeg van 8% naar 17%.

Driebruggen

Goed nieuws uit Driebruggen. Na het teleurstellende aantal van vorig jaar zijn er in 2009 weer meer nesten geteld. Vrijwilligers registreerden 928 legfels, ten opzichte van 810 vorig jaar, waarbij alle vogelsoorten een toename laten zien. Er zijn 171 grut-tonesten, 578 Kievitsnesten en 64 tureluur-nesten waargenomen.

➤ Registreren in het weiland

FOTO: ASTRID KANT

De zwarte stern is dit jaar teruggekeerd in Driebruggen. Maar liefst tien nesten zijn op de speciaal neergelegde vlotjes gesignaleerd, waarvan er zeven uitkwamen met in totaal 19 jongen. Een prachtig resultaat!

Geestgrond

Alweer een aantal jaar is in de Bollenstreek een flinke groep vrijwilligers actief met de inventarisatie op bollenvelden van onder andere de veldleeuwrik, de gele kwikstaart en de patrijs. Een bijzondere groep die alleen inventariseert en dus geen beschermingsactiviteiten uitvoert. Belangrijk effect is dat er in de Bollenstreek in de loop der jaren meer bewustwording is ontstaan als het gaat om de bollenvogels. Kwekers hebben meer belangstelling gekregen voor de vogels tussen de bollen en de vrijwilligersgroep is gegroeid met een aantal enthousiaste nieuwelingen. Voorafgaand aan het telseizoen is door Landschapsbeheer Zuid-Holland een cursus georganiseerd waarbij ook SOVON een instructieavond verzorgde. De inventarisatiegegevens zijn in 2009 voor

het eerst gecontroleerd door SOVON en worden ook ingevoerd in het SOVON BMP (Broedvogel Monitoring Project) systeem. Het aantal gevonden territoria in 2009 is wat teruggelopen ten opzichte van 2008. Met name van de patrijs, de Kievit en de veldleeuwrik werden minder broedparen aangetroffen.

Goeree-Overflakkee

Net als in 2008 is er in 2009 maar één landbouwer in Oude Nieuwland die zijn percelen voor ons openstelt om nesten van weidevogels te markeren. Helaas was een groot perceel ongeschikt, omdat er mais was blijven staan.

Het aantal nesten dat werd geteld, was dit jaar zeer gering. Uit het langjarig overzicht hieronder is de terugloop duidelijk zichtbaar. Bij het vergelijken moet er rekening mee worden gehouden dat de laatste twee jaren minder percelen zijn onderzocht. De nesten van de grutto en de tureluur zijn bovendien niet uitgekomen. De resultaten in Oude Nieuwland:

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kievit	51	37	75	32	43	89	38	19
Grutto	23	24	15	9	7	4	8	1
Tureluur	8	7	8	1	10	6	7	1

Bij het eerste bezoek in het voorjaar van 2009 op de Scheelhoek, eigendom van Natuurmonumenten, was al meteen duidelijk dat het er voor de weidevogels niet goed uit zag. Grote delen van de gorzen waren de afgelopen winter kaal gevreten door de enorme aantallen ganzen en er resteerden slechts grote moddervlakten. De delen die nog wel groen waren bleken al snel te bestaan uit soorten als fluitenkruid, akkerdistel en brandnetel. Dus niet geschikt voor weidevogels.

Hoeksche Waard

Het aantal getelde nesten was in 2009 een stuk lager dan in 2008. Vooral de Kievit heeft een flinke buiteling gemaakt. Werden er in 2008 nog 214 Kievitsnesten gevonden, in 2009 waren dat er maar 156. De grutto ging van 16 naar 7 nesten. Hierbij moet worden opgemerkt dat er in 2008 nogal wat gruttonesten zijn gepredeerd en dat ze daarna een vervolg legsel kregen. Hierdoor kregen we meer nesten dan broedparen. Dit jaar was dat niet het geval en weten we dat er heel wat jongen vliegvlug zijn geworden.

De predatie in de Hoeksche waard was in 2009 6 %, een mooie verlaging ten opzichte van 2008 (15%).

De weidevogelwerkgroep is tijdens het seizoen met een verslaggeefster en fotografe van het AD het veld in geweest. Tijdens de demonstratie vonden ze nog een nieuw Kievitsnest! De oproep voor nieuwe vrijwilligers leverde een positieve reactie op!

Koudekerk/Hazerswoude

In het gebied van de weidevogelgroep is het aantal nesten gestegen. Er zijn 432 gevonden nesten geregistreerd (dit waren er 336 in 2008). De laatste jaren is predatie een probleem voor de weidevogelnesten, maar dit jaar lijkt het de goede kant op te gaan. Positief is het uitkomst aantal: 298 nesten zijn uitgekomen, een percentage van bijna 73%. Met name het aantal gruttonesten is gestegen. Er zijn 60 gruttonesten uitgekomen, dit tegenover een aantal van 22 vorig jaar. Bijzonder was een locatie bij één agrarisch bedrijf: daar zijn 18 gruttonesten gevonden op twee percelen. Goed bericht!

Krimpenerwaard

Dit jaar, 2009, was een relatief matig jaar qua aantalen gevonden nesten. Het aantal vrijwilligers, deelnemende bedrijven en beschermd gebied was lager dan in de voorgaande drie jaren, overigens ook deels het gevolg van opschoning van de bestanden. Leo Groen nam op een druk bezochte evaluatieavond in november afscheid als weidevogelcoördinator voor de Krimpenerwaard Oost.

Begin mei werden de voorbereidende werkzaamheden voor de aanleg van een waterleiding door een weidevogelgebied uitgesteld door attent reageren van een groep vrijwilligers.

Lopikerwaard (Zuid-Hollands deel)

Ook dit jaar waren de zwarte sterns weer goed vertegenwoordigd in het gebied en met redelijk tot zeer succesvol wat betreft jongenproductie. De predatiedruk was in 2009 plaatselijk relatief zeer hoog, en ook het sterk afnemende aantal grutto's op sommige bedrijven baart zorgen. Mogelijk dat de inzet van mozaiekbeheer in het gebied in het kader van de nieuwe subsidieregeling soelaas zal bieden.

Nieuwerkerk

Aan het begin van het seizoen is de boer overleden bij wie naar nesten werd gezocht. De vrijwilligers zijn in overleg met de weduwe toch het nieuwe seizoen

begonnen. Het is nog niet duidelijk of het bedrijf blijft voortbestaan. Over het algemeen was het qua vogels een heel mager jaar, alle soorten kwamen veel minder voor dan in 2008. De coördinator van de weidevogelgroep heeft twee rondleidingen gegeven voor kinderen. Deze vonden plaats in het veenweidegebied van Hitland.

Nieuwkoop

Ter afsluiting van het seizoen zijn de weidevogelvrijwilligers uit Nieuwkoop naar Tien gemeten geweest. Er zijn veel minder nesten geregistreerd dan vorig jaar. Een van de oorzaken is dat de gegevens van een aantal bedrijven onvolledige binnenkwamen. In het gebied is door Natuurmonumenten een nieuw natuurgebied ingericht, de "Groene Jonker" met een omvang van ongeveer 100 hectare. Het blijkt een sterke ondersteuning van het Nieuwkoopse plassengebied te zijn, omdat broedende vogels uit het plassengebied foerageren in de Groene Jonker. Vooral de zwarte sterns doen dit, maar voor het eerst sinds 35 jaar ook weer 3 pelelaarparen.

In het vroege voorjaar werd het gebied intensief bezocht door uit hun wintergebied terugkerende grutto's, kemphanen en andere weidevogelsoorten zoals Kievit, Tureluur en scholekster. Zo voorziet het gebied ook in de behoefte van deze vogelsoorten om na de winter weer op krachten te komen.

Tureluur in het gras

FOTO: ASTRID KANT

Nootdorp/Leidschendam

In 2009 is het aantal gevonden nesten vrijwel gelijk gebleven aan 2008. Met name in één polder is vanaf 2002 een achteruitgang te zien in het aantal nesten, waardoor het aantal nesten in het totale werkgebied van deze weidevogelgroep is verminderd, namelijk 845 tegenover 905 in 2008. Het percentage gepredeerde nesten ging van 21 naar 15%, een positieve ontwikkeling. De Kieviten waren wat laat dit jaar, maar kwamen gelukkig toch nog in hun broedgebied aan. Van alle gevonden nesten kwam 73% uit.

Moordrecht

Het aantal Kieviten nam iets toe. De predatie was iets hoger dan in 2008, maar blijft met 9% laag. Er werden twee zomertalingen gevonden.

Noordwijk

Op het land van nog twee bedrijven wordt door de groep in Noordwijk gezocht naar weidevogellegfels. Het betreft 10 hectare in Noordwijk en 30 hectare in Lisse. De resultaten zijn afgelopen jaar helaas aanzienlijk afgenomen. In 2008 werden in totaal nog 68 Kievitnesten gevonden in 2009 nog maar 29. Ook bij de overige soorten is een daling te signaleren. Er zijn in de Bollenstreek nog wel plaatsen bekend waar in geringe aantallen weidevogels broeden op de overgebleven graslanden. Mogelijk kan in 2010 aandacht worden besteed aan gebieden waar meer weidevogels zijn te vinden.

Reeuwijk

Het totaal van 1406 getelde nesten is hoger dan de voorgaande jaren. De toename was te zien bij de Kieviten, scholeksters en verschillende eenden. De predatie nam in totaal af, doordat het aantal kraaien verminderde. De ooievaar maakte echter nog de nodige slachtoffers, terwijl ook regelmatig een buizerd werd gesignaleerd. Helaas nam het aantal gruttonesten voor het derde achtereenvolgende jaar af naar 244. Het "Mozaïek op Maat"-beheer was wel een succes; na het uitkomen van de nesten maakten de grutto's en hun jongen in grote getale gebruik van de vluchtstroken.

De zwarte stern broedde met 13 nesten in Reeuwijk, een toename sinds vorig jaar.

Rijpwetering

Het aantal gevonden nesten is in dit gebied verminderd, dit geldt helaas voor de meeste weidevogelsoorten. Van de 662 nesten zijn er 510 uitgekomen, een percentage van 77%. Het aantal gepredeerde nesten is vrijwel gelijk gebleven. De gele kwikstaart was dit jaar ook van de partij, waarvan een nestje is gevonden. De weidevogelgroep Rijpwetering is bezig met het verkrijgen van financiën om een lesprogramma op te stellen voor kinderen. Het doel is om activiteiten te organiseren waardoor kinderen kennis kunnen maken met het weidevogelbeheer. Dit heeft in 2007 succesvol plaatsgevonden en is zeker voor herhaling vatbaar.

Santvoorde

Deze groep is het afgelopen seizoen bij 11 bedrijven actief geweest. Voorheen waren dit 18 bedrijven, maar bij 7 hiervan zijn om diverse redenen geen beschermingswerkzaamheden verricht. Het totaal aantal gevonden nesten is echter behoorlijk minder dan vorig jaar. Die daling kwam vooral doordat minder Kieviten werden gevonden. De uitkomstresultaten waren echter beter dan vorig jaar: 63% van de nesten kwam uit, tegenover 55% in 2008. Dat kwam vooral door afname van de predatie van 34 naar 26%.

Schieveen

Na een moeilijk jaar in 2008 heeft de weidevogelwacht Schieveen in 2009 een nieuwe start gemaakt. De weidevogelwacht heeft van de afgelopen 10 jaar een overzicht gemaakt over ontwikkelingen van de weidevogels in hun werkgebied. Zo is een duidelijk beeld ontstaan over situatie van de weidevogels. Het totale uitkomstpercentage in 2009 is slechts 55%. Voor de grutto zelfs maar 36%. De groep heeft te kampen met relatief hoge predatie, namelijk 29%. Het verschil tussen de bedrijven is groot, en varieert van 16% tot 86% uitgekomen nesten. Op één van de bedrijven kwam van de 60 nesten slechts 27% uit. Op bedrijven met hoge predatie wordt het land zo weinig mogelijk betreden. Het vermoeden bestaat dat deze hoge predatie wordt ver-

oorzaakt door de vos. Opmerkelijk is de vondst van 3 fazantennesten.

Schipluiden

De weidevogelwacht Schipluiden heeft in 2009 de Nationale Gruttoprijs in de wacht gesleept. Het is een schitterend prestatie en een prachtige bekroning op het weidevogelbeheer. Voor toekenning van de Gruttoprijs moest worden voldaan aan de volgende criteria:

1. Er moet sprake zijn van een stabiele, dan wel groeiende gruttopopulatie
2. Er moet voldoende reproductie zijn en een goede kwaliteit van het kuikenland
3. Er dienen beschermende maatregelen genomen te worden voor de inrichting van het gebied
4. Terrein-, agrarische- of faunabeheerders en vrijwilligers dienen goed samen te werken, waarbij voorlichting en publiciteit van belang zijn om te komen tot een succesvolle formule.

Voorne-Putten

In 2009 is de weidevogelwerkgroep onderdeel geworden van de Vereniging voor Plattelands vernieuwing "Natuurlijk Voorne-Putten". Ook zij streven naar een goede bescherming van de weidevogel. De twee organisaties zijn ervan overtuigd samen sterker te staan om de weidevogels te beschermen.

De resultaten waren goed. Het aantal getelde nesten nam toe van 205 in 2008 tot 270 in 2009. Ook het uitkomstpercentage nam toe, van 72,3% tot 82% in 2009. Vooral de Kievit nam toe, van 131 naar 196 nesten. Ook in 2009 is weer een deel van de groep actief betrokken bij een project om basisschoolleerlingen bekend te maken met de weidevogelbescherming. Na een theoretische uitleg gingen de kinderen kijken in het veld. Er was veel animo bij de leerlingen. In de streekbladen werden oproepen geplaatst om lid te worden. Dit leverde helaas geen reacties op. Om de communicatie onderling te verbeteren werd een tussenrapport geïntroduceerd. Halverwege het zoekseizoen werd iedereen gevraagd om zijn resultaten bekend te maken. Hiervan werd een nieuwsbrief gemaakt en aan iedereen rondgestuurd.

De startvergadering werd heel goed

bezoekt. De slotbijeenkomst werd in 2009 georganiseerd in het boerenmuseum van de firma Paul in Oudendoorn. Daar werd nagepraat over het afgelopen seizoen in de ouderwetse boerenkamer.

Vijfheerenlanden

Het aantal vrijwilligers, boeren en hectare land blijft al jaren gelijk. Predatie is met 29 nesten dit jaar hoger, namelijk verdubbeld naar 6%, maar blijft gelukkig erg laag.

Onbekend is wie de predatoren zijn. Astrid Kant ringde dit jaar jonge grutto's (zie apart artikel).

De Wetering

Het totaal aantal gevonden nesten nam toe. De grutto nam weliswaar iets af, maar er werden meer Kieviten en Scholeksters (120 in 2009, 97 in 2008) gevonden. De predatie nam af van 12 naar 10%. Er waren ook weer zwarte sterns aanwezig: naast de

kolonie bij Jaap Verduijn is ook een aantal nesten gevonden wat meer verspreid in het gebied. In totaal zijn 27 broedparen geteld. Het nest van een Kievit is "gekraakt" door een slobeend. De eend heeft de eieren wel bebroed, maar het nest werd uiteindelijk toch weer verlaten.

Zoeterwoude

Ontwikkelingen uit voorgaande jaren hebben zich ook dit jaar voortgezet. Een aantal polders in en rondom Zoeterwoude vormt rijk weidevogelgebied, terwijl het aantal nesten in andere polders ieder jaar afneemt. In de Westeindse polder, waar ook de alarmtellingen hebben plaatsgevonden, waren weer vele grutto's, tureluurs, Kieviten en Scholeksters te zien. Het project alarmtellingen laat zien dat de ouderparen met jongen zich verspreiden over de polder, op zoek naar percelen waar voldoende voedsel aanwezig is. Helaas zijn de aantallen vogels over het gehele weidevogelgebied afgenomen, met name door een aantal polders waar vrijwel geen vogels meer zitten. Het seizoen is afgesloten met een leerzame avondwandeling door natuurgebied 'De Wilck' van Staatsbosbeheer.

Grutto's aan de Lek bij Everdingen

FOTO: ASTRID KANT

Resultaat van inspanning door 1133 vrijwilligers

Door Maurice Kruk

Landschapsvrijwilligers seizoen 2008-2009

In de provincie Zuid-Holland zijn vele vrijwilligers actief in het landschapsonderhoud. Zij onderhouden met elkaar een deel van het Zuid-Hollandse landschap. Sinds haar oprichting in 1979 ondersteunt Landschapsbeheer Zuid-Holland dit belangrijke werk voor natuur en landschap. Ook in het seizoen 2008/2009 is er weer het nodige werk door de vrijwilligersgroepen verricht. Op basis van de jaarlijkse enquête gehouden onder de landschapsvrijwilligersgroepen presenteren we hier de resultaten. Begin 2010 was van ongeveer de helft van de groepen een enquête retour ontvangen, iets meer dan in het voorgaande jaar.

Opbouw van de vrijwilligersgroepen

Het aantal door Landschapsbeheer Zuid-Holland ondersteunde groepen groeide in 2009 met vier groepen tot in totaal 75 groepen. De groepen bestaan uit gemid-

deld 15 deelnemers; mensen die minimaal 1 maal in het seizoen hebben deelgenomen aan een activiteit. Er is echter een grote variatie in aantallen per groep. Als we uitgaan van het gemiddelde aantal van

15,1 personen per groep en in totaal 75 groepen komen we op een totaal van 1133 actieve vrijwilligers. Dit is wat hoger dan in voorgaande jaren toen dit aantal rond de 1000 lag.

De verdeling in leeftijd van de vrijwilligers was als volgt:

kinderen jonger dan 12 jaar:	13 % (+4)
jeugd 12-18 jaar:	7 % (-4)
volwassenen ouder dan 18 jaar:	30 %
ouder dan 50 jaar:	50 %

De laatste categorie bestond in voorgaande jaren uit "gepensioneerden en vutters". Dat

is niet hetzelfde als 50+, dus daarom zijn de cijfers niet vergelijkbaar. Wel is duidelijk dat de oudere vrijwilligers een aanzienlijk aandeel van het bestand vormen en alle volwassenen samen 80%. Het aandeel jeugd (tot 18 jaar) blijft met 20% gelijk ten opzichte van vorig jaar, waarmee de trend naar meer jeugdigen zich in 2009 niet voortzet. Het beeld dat ouderen (50+) de groepen zouden domineren is niet juist, zij maken slechts de helft uit van alle actieve vrijwilligers.

Activiteiten en organisatie

Landschapsgroepen houden zich naast landschapsonderhoud ook vaak nog bezig met andere activiteiten zoals natuurontwikkeling, cultuurhistorische elementen en soortenbescherming. Ongeveer 80% van de groepen heeft het landschapsonderhoud als activiteit. Opvallend is dat cultuurhistorische elementen meer in de belangstelling zijn gekomen; 41% van de groepen houdt zich (mede) daarmee bezig, terwijl dat in 2008 nog maar 26% was. De actieve, vaste werkgroep blijft onverminderd de meest populaire organisatievorm (76%). Werkdagen voor leden en niet-leden blijven op een zelfde niveau, omstreeks 55% van de groepen houdt zich daar mede mee bezig. Sterk in de lift zit het begeleiden van andere organisaties: dit verdubbelde bijna ten opzichte van vorig jaar tot 32% van de groepen.

Grondeigenaren

In de eigendomssituatie van de terreinen waarop de groepen werken, deden zich enkele verschuivingen voor. De groepen werken bij verschillende grondeigenaren; zowel bij particulieren, natuurterreinbeheerders als (semi-)overheden. Gemiddeld wordt door een groep bij twee soorten grondeigenaren gewerkt.

Particulieren werden nog steeds het meest ondersteund door de vrijwilligersgroepen en de wat afnemende trend van de laatste jaren lijkt zich te stabiliseren op thans 62%. De natuurterreinbeheerders waren wat populairder dan in het vorige seizoen (41% t.o.v. 30% in het vorige seizoen). Daarentegen halveerde het aandeel groepen dat werkte op terreinen van een hoogheemraadschap/waterschap van 20% naar 11%. Ook gemeentelijke terreinen waren wat

minder in trek: het aantal groepen dat op gemeentegronden actief was daalde van 33 naar 24%.

Gereedschap

De vrijwilligersgroepen maken gebruik van diverse soorten gereedschap. Het aandeel gemotoriseerd gereedschap groeit nog steeds, hoewel ook het handgereedschap nog altijd een zeer groot aandeel heeft, 95% van de groepen hanteert bijvoorbeeld de handzaag.

Met de handzaag aan het knotten
FOTO: MAURICE KRUK

Veilig werken

Sinds enkele jaren ondersteunt Landschapsbeheer Zuid/Holland de groepen om veilig te laten werken, onder andere door het geven van cursussen en hulp bij het maken van Arboplannen. Welke stappen hebben de groepen tot nu toe ondernomen? Ongeveer de helft van de groepen geeft aan de Handleiding Arbo te hebben doorgenomen. Tweevijfde heeft zakgidsen uitgedeeld aan de deelnemers en 60% heeft een plan van aanpak en een risicoanalyse uitgevoerd. Bij een vijfde van de groepen hebben zich (bijna-) ongevallen voorgedaan. In 2010 zal door Landschapsbeheer aandacht worden besteed aan het actualiseren van de bestaande plannen.

De resultaten van het landschapsonderhoud

Gemiddeld organiseerde een groep 32 werkdagen, alle groepen samen hadden 1194 werkdagen. De verschillen zijn echter erg groot en variëren van 1 werkdag per groep tot maar liefst 200 werkdagen per seizoen. Op een werkdag waren gemiddeld 15 personen aanwezig en zij werkten gemiddeld 4,5 uur. In totaal zijn er zo maar liefst bijna 79.000 uren ingezet.

De hoeveelheden werk die zijn verricht zijn vermeld in de tabel. Omdat het aantal ingezonden enquêtes per jaar verschilt en ook welke groepen de enquête inzenden is ervoor gekozen geen vergelijking te maken met voorgaande jaren. In de tabel is een onderscheid gemaakt tussen drie objecttypen, te weten punt-, lijn- en vlakelementen. Bij de objecten is aangegeven in welke mate sprake is van nieuwe aanleg of aanplant en in welke mate er sprake is van onderhoud.

Overzicht van nieuwe aanleg/aanplant en onderhoud van de diverse landschapselementen door de landschapsvrijwilligersgroepen in Zuid-Holland in het seizoen 2008/2009 (37 groepen).

Objectsoort Nieuwe Aanleg/aanplant 2008-2009 Onderhoud 2008-2009

Puntelementen (stuks)

Solitaire boom	76	10
Leiboom	0	2
Knotboom	15	2.717
Hoogstamboom	216	5.467
Poel	2	18
Broeihoop	3	

Lijnelementen (meter)

Knotbomenrij	126	1.743
Hakhoutsingel	232	251
Houtkade	68	1.332
Struikenrij	30	3.404
Heg/haag	200	201
Tiendweg	0	789
Berm/talud/slootkant	n.v.t.	948
Afrastering	0	700

Vlakelementen (vierkante meter)

Bos	55	1.480
Griend	0	1.350
Geriefhoutbos	150	7.921
Rietland	n.v.t.	1.201
Ruigte	n.v.t.	1.652
Heemtuin	0	4.750
Overig	0	2.547

Het vrijwilligerswerk in Zuid-Holland kan door Landschapsbeheer Zuid-Holland worden ondersteund dankzij de financiële bijdrage van de provincie Zuid-Holland.

➤ Nieuwe gedragscode

Predatie en nestbezoek

En hoe daar mee om te gaan

Veel vrijwilligers kennen de verhalen wel: "Ik zet een nestbeschermer, en ja hoor....die kraai heeft het al in de gaten". Maar predatie hoort erbij: het gaat immers om eten en gegeten worden. Ook zonder stokken, nestbezoek en nestbeschermers worden eieren en pullen van weidevogels gepredeerd. Uiteindelijk blijkt uit onderzoek dat nestbescherming werkt. Teunissen en anderen deden onderzoek naar predatie van weidevogelnesten. Door warmte in het nest te meten in combinatie met een tijdregistratie werd gekeken wanneer de eieren uit het nest verdwenen bij predatie. Daarbij kon onderscheid worden gemaakt tussen dagactieve en nachtactieve predatoren. Het blijkt dat bij lage totale predatieniveaus de verliezen door zowel dagactieve als nachtactieve predatoren in ongeveer gelijke mate worden veroorzaakt. Bij predatie boven de 50% zijn vooral nachtactieve predatoren betrokken. Dan gaat het dus om predatie door zoogdieren. Het nestbezoek door boer of vrijwilliger blijkt ook van invloed te zijn op de predatie. Per nestbezoek neemt de overlevingskans van het nest af. Hoeveel procent dat is, is afhankelijk van de predatiedruk. Nestbezoek moet dus zo veel mogelijk worden beperkt.

De gedragscode voor weidevogelbescherming geeft verschillende richtlijnen voor nestbezoek:

- Opsporen van nesten begint met het observeren van vogels van afstand
- Een broedende vogel wordt niet doelbewust van het nest gejaagd
- Nestcontrole vindt zo veel mogelijk plaats van (bijvoorbeeld 2 meter) afstand door in een rechte lijn langs het nest te lopen zonder stil te staan
- Nestcontrole alleen uitvoeren als het nodig is
- Weidevogelbeschermers gaan in principe niet in de schemering het veld in
- In geval van hoge predatiedruk (meer dan 40% predatie klassiek) wordt alleen op die momenten en die percelen gezocht en beschermd wanneer dat echt nodig is!
- Handel zo voorzichtig mogelijk, voorkom dat predatoren dankzij u kunnen toeslaan

Veel van wat hierboven genoemd staat spreekt voor zichzelf. Bescherming is dus belangrijker dan gegevens verzamelen, hoe waardevol ook. Van een afstand kan overigens vaak ook al gezien worden dat de vogel nog op het nest zit, bijvoorbeeld als

➤ *Blauwe reiger, aangevallen door kievieten*
FOTO: ASTRID KANT

het mannetje op wacht staat of als de broedende vogel opvliegt. In het registratieboekje kan dan met een symbooltje (bijvoorbeeld een krulletje) worden aangegeven dat het nest nog bebroed wordt. Zorg ook dat je zo min mogelijk tijd in het perceel doorbrengt. Dus zoveel mogelijk zoeken door te letten op het gedrag van het broedpaar. Dan is de globale plaats van het nest vaak al vast te stellen. Een "nestenclave" op een verder gemaaid perceel hoeft pas weer te worden gecontroleerd als er andere activiteiten plaatsvinden, zoals bijvoorbeeld beweiding.

Veel komt neer op het zoeken "met gezond verstand". Dus geen kievieten meer zoeken op maaisland na gewasbescherming. En ga niet onnodig nesten zoeken op maaidatumpercelen. Wacht even met het zetten van een nestbeschermer als er een groepje kraaien in de buurt is. Nestbescherming met verstand werkt... Laat je niet "uit het veld slaan".

Landschapsvrijwilligerswerk op de kaart

Sinds enige jaren verzamelt Landschapsbeheer Zuid-Holland gegevens over de landschapselementen waar diverse landschaps-

vrijwilligersgroepen in de provincie aan het werk zijn. De gegevens worden opgenomen in een database en daaraan wordt een digitale kaart uit het Geografisch Informatie Systeem (GIS) gekoppeld. Op deze manier ontstaat informatie over het soort elementen waaraan wordt gewerkt, de ligging en de staat van onderhoud. Zo kunnen we bijvoorbeeld ook een vergelijking maken tussen elementen die wel en die niet door vrijwilligers worden onderhouden. Over de activiteiten van veel groepen is inmiddels informatie verzameld, maar nog lang niet alle groepen zijn geregistreerd. En wanneer

groepen regelmatig op een andere plaats aan het werk zijn, is het van belang om de gegevens regelmatig te actualiseren. Om een beeld te krijgen van het landschapsvrijwilligerswerk tijdens de afgelopen drie jaar, hebben we de werkplekken van groepen die ons op dit moment bekend zijn eens op de kaart gezet. Elke stip staat daarbij voor een plek waar een landschapsvrijwilligersgroep aan het werk is geweest, of het nu gaat om het onderhoud van een geriefbosje of van een rij knotbomen. Het overzicht is nog niet compleet, maar geeft wel al een aardige eerste indruk.

Publicaties

Hoe te bestellen?

U kunt uitgaven van Landschapsbeheer Zuid-Holland bestellen via internet. Surf naar www.landschapsbeheerzuidholland.nl en kijk onder het kopje WINKEL. U kunt ook bestellen via telefoonnummer 0182 – 683 666. De prijzen zijn inclusief verzendkosten.

Landschap als geschiedenis

Een kennismaking met de cultuurhistorie van het landschap in Zuid-Holland.
Uitgave: Landschapsbeheer Zuid-Holland.
€ 3,50

Boerenerven in het veenweidegebied

Praktische handleiding voor de (her) inrichting van het boerenerf in het veen-weidegebied.
Uitgave: Landschapsbeheer Zuid-Holland.
€ 5,50

Boerenerven in het strandwallengebied

Praktische handleiding voor de (her) inrichting van het boerenerf in het strandwallengebied.
Uitgave: Landschapsbeheer Zuid-Holland.
€ 5,50

Lijnen in het Landschap

Het boekje Lijnen in het Landschap, beschrijft de ontstaansgeschiedenis van houtwallen, elzensingels, heggen, bomenrijen, lanen en andere beplantingsstroken in Nederland. De functies zijn beschreven en er staan richtlijnen in voor beheer. Auteur: H. Schmitz, Uitgave: Landschapsbeheer Nederland
111 pag. € 14,00

Leestekens in het landschap

188 Landschapselementen in kort bestek.
Uitgave: Landschapsbeheer Nederland.
176 pag. € 17,50

Hoogstamfruit

Alles over de geschiedenis, verzorging en oogst van hoogstamfruit.
Auteurs: Hans Brand en Paul Minkjan
Uitgave: Landschapsbeheer Nederland.
80 pag. € 14,00

Poelen

Alles over aanleg en onderhoud van poelen.
Auteur: G. Hanekamp
Uitgave: Landschapsbeheer Nederland.
80 pag. € 14,00

Agenda

De precieze data en aanvangstijden vindt u op de website www.landschapsbeheerzuidholland.nl. U kunt zich inschrijven via de website.

September

Basiscursus bosmaaier

NIEUWKOOP

Oktober

Veilig werken langs de weg

WADDINXVEEN

EHBO

WADDINXVEEN

November

Basiscursus motorkettingzagen

ZOETERWOUDE

Basiscursus motorkettingzagen

REEUWIJK,
BODEGRAVEN,
KRIMPENERWAARD

December

Basiscursus motorkettingzagen

MIDDEN-DELFLAND

Basiscursus motorkettingzagen

DUIN- EN
BOLLENSTREEK

Uitnodiging Zaterdag 13 maart

Ook dit jaar organiseert Landschapsbeheer Zuid-Holland een gezamenlijke werkdag voor alle vrijwilligers in Zuid-Holland, dus landschaps-, weidevogel- en soortenvrijwilligers. We zijn te gast in het Natuurgebied Rietputten onder de rook van Vlaardingen, dat in beheer is bij Natuurmonumenten. Dit natuurgebied is eind jaren '90 spontaan tot ontwikkeling gekomen op een voormalig baggerdepot. Een bijzonder en voor velen onbekend gebied.

Op het baggerdepot heeft zich de afgelopen jaren natte rietnatuur ontwikkeld. In het natuurgebied is nu een combinatie van jong en oud riet te vinden, waar met name veel verschillende soorten rietvogels een plek hebben gevonden om naar voedsel te zoeken of te broeden.

Er is zaagwerk en rooien van jonge boompjes, maar ook tijd voor ontmoetingen met andere vrijwilligers uit heel Zuid-Holland. Er wordt een excursie verzorgd door het natuurgebied en het naastgelegen Volksbos, dat ooit is aangeplant als protestbos. De boswachter vertelt hierbij over de geschiedenis en de natuur. Hij werkt al jaren in het gebied en kan over elke plant en vogel een mooi verhaal vertellen.

Tijdens de excursie wordt specifiek aandacht besteed aan kinderen, ook de werkzaamheden kunnen door kinderen worden uitgevoerd.

Meedoen?

Voor informatie en inschrijving zie www.landschapschapsbeheerzuidholland.nl

Alle vrijwilligers zijn van harte welkom.

